OWCE. Rasy mięsne w Polsce

Nie czas na kokosy, czas na jagnięcinę

Kto ma owce ten ma co chce – to powiedzenie tak aktualne w okresie rozkwitu polskiego owczarstwa w latach 80. XX wieku, kiedy w Polsce było ponad 4 miliony owiec, dziś nie brzmi prawdziwie. Lepsza jakość wełny sprowadzanej z Australii spowodowała upadek rodzimej hodowli i w 1995 roku owiec było już jedynie 700 tysięcy. A to i tak ponad 2 razy więcej niż dziś. Czas na kokosy z hodowli owiec na wełnę minął bezpowrotnie, warto jednak pomyśleć o hodowli tych zwierząt na mięso.

Zgodnie z danymi GUS, w Polsce, w grudniu 2019 roku utrzymywano jedynie 267 729 owiec, w tym 147 648 maciorek. W województwie dolnośląskim całkowite pogłowie owiec to 11 986 szt., w tym 7 082 maciorek. Dużą część pogłowia stanowią rasy zachowawcze, utrzymywane głównie ze względu na dopłaty (w 2020 roku to 360 zł/maciorkę ras zachowawczych + 104,08 zł/maciorkę z dopłat bezpośrednich). Jak długo utrzyma się ten poziom dopłat – nie wiadomo.

Czas na kokosy z hodowli owiec na wełnę prawdopodobnie minął bezpowrotnie, ale może warto pomyśleć o hodowli tych zwierząt na mięso. W zachodniej Europie jest duże zapotrzebowanie na jagnięcinę, a i w Polsce rośnie na nią popyt, pomimo wysokiej ceny. Jest nie tylko smaczna, ale także niskokaloryczna, lekkostrawna i ma wysoką wartość odżywczą. Tłuszcz zawarty w mięsie owczym ma niewiele cholesterolu i ważny dla zdrowia profil kwasów tłuszczowych, także wielonienasyconych. Zawarty w nim kwas linolowy zapobiega otyłości, miażdżycy, a także wspomaga układ odpornościowy.

Cechy dobrej owcy ras mięsnych to szeroka głowa, najczęściej pozbawiona rogów (ale są wyjątki np. Dorset horn), krótka, gruba szyja, płynnie związana z tułowiem, tułów beczkowaty z dobrze wysklepionymi żebrami, szeroki zad, szeroko rozstawione, krótkie kończyny, wysoka zwartość mięsa w tuszy, niewielkie otłuszczenie, szybkie tempo wzrostu i dobre wykorzystanie paszy.

Zgodnie z informacja Polskiego Związku Hodowli Owiec, w kraju jest hodowana niewielka liczba owiec ras mięsnych ile de france (528 szt.), czarnogłówka (4066 szt.), suffolk (230 szt.), berrichone du cher (254 szt.), charollaise (99 szt.) oraz białogłowa owca mięsna (915 szt.) co daje łącznie 6 092 szt. Są to owce zarejestrowane w PZHO, a pogłowie i rasy utrzymywanych w naszym kraju niezarejestrowanych w PZHO są trudne do określenia. Na przykład na terenie naszego województwa w miejscowości Borówki funkcjonuje niewielkie stado (ok. 60 matek) owiec rasy Dorper.

Île de France

Francuska rasa zarejestrowana w 1832 roku, stworzona w wyniku krzyżowania rasy angielskiej

Tabela 1. Średnie wskaźniki rozrodu owiec mięsnych oraz wartości uzyskane przez stado o najlepszej użytkowości rozrodczej w kraju, w 2019 r. (według danych Polskiego Związku Owczarskiego)

Rasa		Wskaźniki rozrodu			
		Płodność	Plenność	Odchów jagniąt	Użytkowość rozpłodowa
Ile de france	$\bar{x}$	94,8	111,4	87,3	92,3
	max	95,9	123,4	93,1	110,2
Czarnogłówka	$\bar{x}$	**95,9**	**129,8**	**83,5**	**104,0**
	max	100	161,0	83,2	133,9
Suffolk	$\bar{x}$	84,6	**126,5**	**85,2**	**91,1**
	max	91,3	123,8	85,9	97,1
Berrichone du cher	$\bar{x}$	98,6	122,5	95,1	115,0
Charollaise*	$\bar{x}$	97,32	136,56	83,48	111,22
Białogłowa owca mięsna	$\bar{x}$	**94,8**	**128,9**	**82,1**	**100,5**
	max	100	156,7	96,6	151,4

** Dane średnia 2011-2015 r. (za Milewski, 2017)*

Tabela 2. Średnie oceny użytkowości młodzieży owiec mięsnych w 2019 r. (według danych Polskiego Związku Owczarskieg)

Rasa	Średni dzienny przyrost 10-56 dni		Masa ciała w 56 dniu	
	Maciorki	Tryczki	Maciorki	Tryczki
Ile de france	296	290	19,2	19,2
Czarnogłówka	256	259	18,0	18,4
Suffolk	270	276	17,4	18,4
Berrichone du cher	285	300	19,7	20,7
Charollaise*	bd	bd	19,10	18,46
Białogłowa owca mięsna	277	296	19,6	20,1

** Dane średnia 2011-2015 r. (za Milewski, 2017)*

Dishley i Rambouillet Merino, dobrze aklimatyzująca się na niżej położonych terenach. Owce tej rasy są biało umaszczone, z pojawiającymi się zażółceniami, ciało pokryte wełną typu merynosowego, karbikowaną, brzuch słabiej obrośnięty. Tryki osiągają masę ciała 100–125 kg, a maciorki 65–75 kg. Jest to rasa wcześnie dojrzewająca, asezonalna.

Plenność podręcznikowo wynosi 130-150%, ale dane pokazują, że w Polsce jest niższa i w 2019 r. wynosiła nieco powyżej 111% (tabela 1). Nawet najwyższa wartość uzyskana w stadzie pod oceną (123,4%), jest znacznie niższa od danych literaturowych. Uwzględniając inne parametry rozrodcze od maciorek tej rasy, w Polsce, w roku 2019 uzyskano poniżej 1 jagnięcia (0,923).

Île de France. Fot. Agnieszka Siegel

Jagnięta charakteryzują się szybkim tempem wzrostu i wysoką jakością tuszek. Przyrosty dzienne od 10. do 56. dnia w stadach polskich wynosiły 290 g/ dzień dla maciorek i 296 g dla tryków.

Zgodnie ze standardami rasy, przy tuczu intensywnym, w wieku 100 dni jagnięta osiągają masę 34-41 kg. Rasa jest przystosowana do utrzymywania na terenach nizinnych, dobrze znosi okresy suszy. Ile de France najlepiej nadaje się do tuczu mlecznego i intensywnego do masy ciała 30 kg.

Czarnogłówka

Rasa utrzymywana w Polsce od drugiej połowy XIX wieku, wytworzona z wykorzystaniem czarnogłówek z Niemiec i Wielkiej Brytanii. Czarnogłówki to owce średnio lub dobrze wyrośnięte, o bardzo dobrym umięśnieniu. Tułów szeroki i dość długi, nogi krótkie. Okrywa wełnista średnio gruba, karbikowana, o stalowym odcieniu. Nogi i głowa czarne lub brązowe z białym nalotem.
Jagnięta rodzą się z ciemnym lub plamistym runem, które z czasem jaśnieje i uzyskuje barwę osobników dorosłych.
Rasa osiąga dojrzałość rozpłodową w wieku 8-9 miesięcy, ruja występuje sezonowo. Plenność na poziomie ok 130%, ale w najlepszych stadach możliwe jest uzyskanie znacznie wyższej, wynoszącej nawet 160%. Polscy hodowcy w 2019 roku uzyskali od maciorek tej rasy przeciętnie 1,04 jagnięcia, ale najlepsze stado mogło pochwalić się przychówkiem ponad 1,33 jagnięcia od maciorki.

Tempo wzrostu jagniąt od 10. do 56. dnia jest niższe niż innych ras mięsnych utrzymywanych w kraju (ok. 260g/ dzień). W wieku 56 dni jagnięta niezależnie od płci osiągają wagę >18 kg. Czarnogłówki nadają się do tuczu intensywnego przedłużonego, który jest prowadzony do 40 kg m.c., ze względu na bardzo niskim poziom otłuszczenia. Tempo wzrostu jagniąt spada w wieku powyżej 6 miesięcy. Dorosłe tryki osiągają masę ciała 90-110 kg, a maciorki 65-80 kg.
Rasa doskonale dostosowana do warunków całej Polski. Dzięki mocnym, odpornym na kulawkę racicom, dobrze znoszą długie wędrówki i koszarowanie. Przydatna zarówno do chowu ekstensywnego, jak i intensywnego.

Suffolk

Rasa pochodząca z Anglii powstała w XIX wieku w wyniku krzyżowania owiec Norfolk Horn z trykami Southdown. Są to duże owce o wybitnych cechach mięsnych. Umaszczenie zwierząt tej rasy jest białe z pojedynczymi czarnymi włosami, wełna średnio gruba, na podbrzuszu krótka. Nogi i głowa są czarne i nieowełnione.

Jest to rasa wcześnie dojrzewająca, maciorki używane do rozrodu w wieku 7-8 miesięcy. Wysoka plenność – 160%, podawana w literaturze, nie jest uzyskiwana w krajowych hodowlach. W 2019 roku nasi hodowcy uzyskiwali plenność na poziomie 126,5%, a wskutek ponad 15% strat w odchowie, uzyskano przeciętnie jedynie 0,91 jagnięcia z miotu.
Dorosły tryk waży 115-150 kg, a maciorka 100-115 kg. Jagnięta rosną szybko, ale i w tym przypadku wartości dotyczące tempa wzrostu są niższe niż uzyskiwane na świecie. Tusze jagniąt mają wysoką wydajność rzeźną, a pozyskane mięso jest chude. Tryki suffolka są chętnie

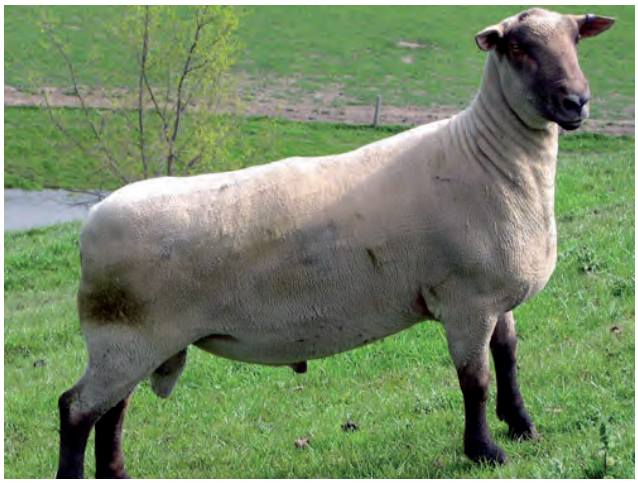

Suffolk. Fot. wikibooks

Berrichone du cher. Fot. wikibooks

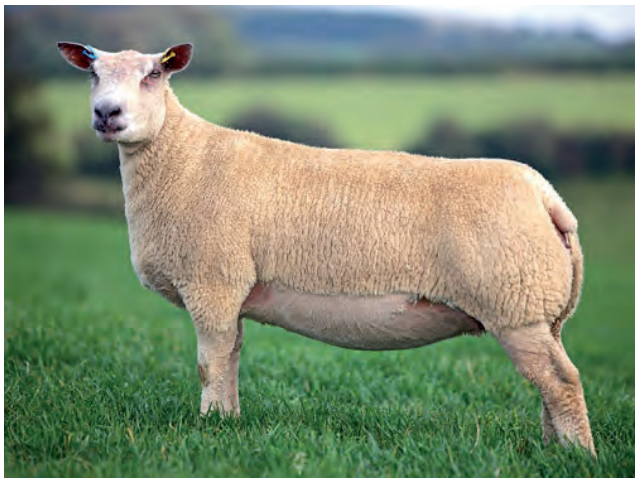

Charollaise. Fot. wikibooks

wykorzystywane do krzyżowania towarowego w celu poprawy tempa wzrostu oraz zmniejszenia otłuszczenia tusz.

Rasa dobrze przystosowana do różnych warunków środowiska. Może być utrzymywana zarówno w klimacie wilgotnym, jak i suchym. Racice są twarde i odporne na różne podłoża. Dobrze nadaje się do hodowli zarówno z wykorzystaniem pastwisk, jak i do chowu alkierzowego.

Berrichone du cher

Rasa owiec wyhodowana we Francji, sprowadzona do Polski w latach 80-tych XX wieku. Głowa tych owiec jest mała, pozbawiona rogów i wełny. Mocna konstytucja ciała, tułów jest szeroki z dobrze wysklepionymi żebrami i rozbudowanym zadem, podparty na szeroko rozstawionych nogach średniej długości i grubości. Umaszczenie jest białe, wełna rzadka, nie porasta dolnej partii brzucha i pachwin, runo półzamknięte.

Jest to rasa wcześnie dojrzewająca, o dobrych wskaźnikach rozrodczych. Z pogłowia krajowego w 2019 roku hodowcy uzyskali 1,15 jagnięcia, przy plenności 122,5%. Rasa Berrichon du cher ma duży temperament i żywotność, ale jest płochliwa.
Tryki tej rasy osiągają masę ciała 100 -120 kg, a maciorki 70-85 kg. Zawartość mięsa w tuszy jagniąt jest wysoka, a mięso chude, doskonale umięśnione, o dobrych przyrostach i małym otłuszczeniu. W krajowej hodowli tryczki osiągnęły najwyższe przyrosty spośród wszystkich ras mięsnych. W okresie 10-56 dni przyrastały średnio 300 g i w wieku 56 dni miały masę ciała 20,7 kg. Masę ciała około 40 kg osiągają w czasie około120 dni.
Tryki tej rasy dobrze sprawdzają się w krzyżowaniu towarowym. Uzyskane mieszańce charakteryzują się znacznie lepszym wykorzystaniem paszy, tempem wzrostu oraz niższym otłuszczeniem tusz.
Rasa do utrzymywania na nizinnych pastwiskach lub w systemie alkierzowym, odporna na choroby.

Białogłowa owca mięsna – tryk. Fot. Marek Stanisz

Charollaise

Francuska rasa sprowadzona do Polski w latach 90–tych XX wieku. Owce tej rasy są duże, długie i masywne, z krótkimi różowo-brązowymi, najczęściej nieowełnionymi nogami. Wełna jest biała z beżowym odcieniem, a głowa jest zwykle różowo-brązowa i nieowełniona, ale mogą na niej występować cienkie, jasne włosy okrywające. Ciało pokryte jest wełną krzyżówkową półgrubą i grubą, liniejącą w ciągu roku. Jest to rasa drobnokoścista dobrze umięśniona, a mięso owiec charollaise jest bardzo smaczne.
Owce tej rasy wcześnie osiągają dojrzałość rozpłodową i w wieku 7-8 miesięcy zarówno tryki, jak i maciorki mogą być użyte do rozrodu. Jest to rasa o wysokiej plenności. Dane światowe podają średnią plenność na poziomie 175%, jednak wyniki osiągane w naszym kraju są niższe. W latach 2011-2015 kształtowały się na poziomie blisko 137%.

Maciorki mają wysoką mleczność, jednak w Polsce, prawdopodobnie ze względu na warunki klimatyczne wyniki odchowu jagniąt nie są najlepsze (ok 15% upadków w okresie odchowu) i od maciorki odchowywane jest przeciętnie 1,11 jagnięcia. Problemy z odchowem wynikają prawdopodobnie z dwóch czynników. Po pierwsze jagnięta po urodzeniu mają słabo rozwiniętą okrywę włosową, przez co łatwo o ich nadmierne wychłodzenie, po drugie u maciorek, zwłaszcza po trudnych porodach, instynkt macierzyński może rozwijać się zbyt wolno. Owce tej rasy wymagają troskliwej opieki w okresie okołoporodowym. Często (ok. 70%) występują trudne porody wymagające pomocy hodowcy, ze względu na złe ułożenie jagnięca w drogach rodnych oraz zbyt duży rozmiar młodych.
Tryki używane do kojarzenia towarowego z innymi rasami wpływają na poprawę wykorzystania paszy i mięsności oraz obniżenie zawartości tłuszczu w mięsie jagniąt.
Jagnięta charakteryzują się szybkim tempem wzrostu i dobrą jakością tuszek o wysokiej zawartości mięśni i małym otłuszczeniu.
Dorosłe maciorki osiągają masę ciała 70-100 kg, a tryki 110-140 kg.

Białogłowa owca mięsna (BOM)

Rasa wytworzona w Polsce, jako efekt krzyżowania wielu ras krajowych (merynos polski (6%) i owca wielkopolska (6%)) i zagranicznych (wschodniofryzyjska owca mleczna

Dorpery. Fot. Andrzej Krynicki

(11%), ile de france (18%), berichon du cher (9%) i texel (50%)). Głowa tych owiec jest średniej wielkości, pokryta delikatną sierścią, szyja średnio długa, tułów długi, głęboka klatka piersiowa, prosty zad, a kończyny średniej długości o grubym kośćcu. Owce o dobrym umięśnieniu i niewielkim otłuszczeniu. Ciało pokryte białą wełną typu krzyżówkowego. Wełna nie obrasta nóg i głowy, a na podbrzuszu jest krótka. Tryki osiągają masę 110-130 kg, a maciorki 70-80 kg. Rasa wcześnie dojrzewająca, tryki i maciorki mogą być używane do rozrodu już w wieku 8 miesięcy. Bardzo dobra plenność (średnia > 123 %, a w najlepszym stadzie nawet 156%). W hodowli o najwyższych parametrach rozrodczych, w miocie uzyskano od maciorki nawet 1,51 jagnięcia. Maciorki tych ras w okresie od 10. do 56. dnia rosną wolniej niż tryczki (w roku 2019 odpowiednio 277 g i 296 g). Jagnięta w 56. dniu osiągają średnią masę ciała 19,5-20 kg, a w 100. dniu 30-32 kg. Rasa charakteryzuje się bardzo dobrym wykorzystaniem paszy.

Wykorzystanie tryków białogłowej owcy mięsnej do krzyżowania towarowego zwykle poprawia tempo wzrostu jagniąt i skraca czas trwania tuczu. Wpływa także korzystnie na wartość rzeźną uzyskanych jagniąt i poprawia stopień wykorzystania paszy.

Dorper

Jest to mało znana w naszym kraju rasa owiec, pochodząca z RPA, wyhodowana poprzez skrzyżowanie ras Dorset Horn i Czarnogłówka Perska, w latach trzydziestych XX wieku. Rasa jest dobrze przystosowana do trudnych warunków Afryki, ale dobrze rozwija się także w klimacie umiarkowanym i dziś jest hodowana praktycznie na wszystkich kontynentach.
Dobrze przystosowuje się do różnych warunków środowiska i różnych systemów utrzymania. Wykorzystuje jako paszę także mniej cenne gatunki roślin, ale bardzo dobrze rośnie w warunkach intensywnego żywienia.

Owce tej rasy mają białe umaszczenie, w zależności od odmiany głowę czarną – Dorper lub białą – white Dorper. Głowa nie jest owełniona i przeważnie bezrożna. Tułów jest długi, głęboki i szeroki żebra dobrze wysklepione, lędźwie szerokie i pełne, a zad długi i szeroki. Jest to rasa wybitnie mięsna, o niskim stopniu otłuszczenia i wyjątkowym smaku jagnięciny.

Owce tej rasy charakteryzuje szybkie tempo wzrostu – jagnięta przyrastają od 250 nawet do 400 g na dzień i w wieku 4 miesięcy osiągają wagę 35-45kg. Cechą charakterystyczną rasy jest pokrycie skórne stanowiące mieszankę włosów i wełny, które jeżeli nie zostanie obcięte jest samoczynnie zrzucane.

Skóra tej rasy jest bardzo gruba, dla ochrony przed trudnymi warunkami Afryki. Skóra ta jest cennym i poszukiwanym na rynku produktem. Uważana jest za jedną z najlepszych na świecie i znana jest pod nazwą pod nazwą Cape Glovers. Jej sprzedaż może być źródłem dodatkowego dochodu przy hodowli tej rasy.

Dorosły tryk waży 85-120 kg, a owca 60-80 kg. Jest to rasa o dobrej płodności, plenności (145-160%) i mleczności. Maciorki są troskliwymi matkami. Z jednego miotu odchowywane jest 0,99-1,4 jagnięcia.
Dodatkowo dorper to owca asezonalna – przy dobrze prowadzonej hodowli, miot może być wyprowadzany co 8 miesięcy. Pozwala to uzyskać nawet 3 mioty w ciągu 2 lat.

Dolnośląski hodowca owiec rasy Dorper – Andrzej Krynicki z Borówek w gminie Gromadka jest zadowolony z wyników osiąganych na tej nieznanej w naszym kraju rasie. Pan Andrzej potwierdza wysoką wartość hodowlaną rasy oraz wyjątkowy smak mięsa, a większość przychówku sprzedaje do dalszej hodowli w kraju i za granicą.

dr inż. Amelia Prorok